

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 7 (1988)

Ελληνοτουρκική φιλολογία

Σεραφείμ Ρίζος

doi: [10.12681/deltiokms.194](https://doi.org/10.12681/deltiokms.194)

Copyright © 2015, Σεραφείμ Ρίζος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ρίζος Σ. (1988). Ελληνοτουρκική φιλολογία. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 7, 297–301.
<https://doi.org/10.12681/deltiokms.194>

ΑΠΟ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

Οί ἐπιλογές μας ἀπὸ τὸ Ὑλικὸ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν συνεχίζουσι τὴ δημοσίευσιν ἐνδεικτικῶν κειμένων τῶν παλαιότερων συνεργατῶν τοῦ Κέντρου, τῶν «πατέρων», ὅπως τοὺς ἀποκαλοῦσε στοργικὰ ἡ Μέλπω Μερλιέ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὄχι μόνον παραδίδονται ἐν δημοσιότητι σημαντικὲς μαρτυρίαι, σὺν ὁποῖαι καταγράφεται ὁ αὐτοπροσδιορισμὸς τῶν ἰδίων τῶν πνευματικῶν ἐκφραστῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ μάλιστα τοῦ κόσμου τῆς Καππαδοκίας, ἀλλὰ ἀποκαλύπτεται καὶ ἡ λογικὴ ποὺ καθοδήγησε τὴν ἔρευναν τοῦ Κέντρου ἐν πρώτοις βήματι.

Στὸν παρόντα τόμον δημοσιεύομε ἄλλο ἓνα κείμενον τοῦ Σεραφεὶμ Ρίζου, τοῦ ὁποίου ὁ ἕκτος τόμος τοῦ Δελτίου εἶχε φιλοξενήσει τὴν ἐκτενὴ μαρτυρίαν γιὰ τὴν «Ἀγάσας» τῆς Σινασοῦ. Ἐπίσης παρουσιάζομε ἕνα ἄλλο πρωτοεργάτη τῆς Ἑρευνας τοῦ Κέντρου, τὸν Γεώργιον Ἀσκητόπουλον, μὲ τὴν δημοσίευσιν ἑνὸς σύντομου ἀλλὰ ἀποκαλυπτικοῦ κειμένου. Τὸ κείμενον, ἰδιόγραφον, συνοδεύεται ἀπὸ ἐπίσης ἰδιόγραφον σχόλιον τῆς Μέλπως Μερλιέ. Στὴν ἐκδόσιν διατηρεῖται ἡ ὀρθογραφία τοῦ πρωτοτύπου. Στὸ κείμενον τοῦ Γεωργίου Ἀσκητοπούλου σημειώνονται ἐν περιθώριον οἱ σελίδες τοῦ χειρογράφου.

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Μετάφρασις ἐκ τοῦ τουρκικοῦ Σεραφεὶμ Ρίζου

Πρὸς τὴν σπουδάζουσαν
Μικρασιατικὴν νεολαίαν

Ἐνα γράμμα τοῦ πατέρα μου.

*«Παίδι μου! ἐκεῖνο ποῦ σὲ χρειάζεται εἰσένα πρῶτα
ἀπ' ὅλα εἶναι νὰ ξέρῃς τὴν πατρίδα σου καὶ νὰ τὴν
ξέρῃς μάλιστα καλά.»*

Ἦμουν δευτεροετῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πόλης. Μόλις εἶχα δώση τις ἐξετάσεις μου καὶ σκεφτόμουνα ποῦ νὰ περάσω τις διακοπές μου. Μιά μου ἰδέα ἦταν νὰ βρῶ τὸν τρόπο νὰ πάγω μαζί μὲ τοὺς συμφοιτητές μου ἐκδρομὴ στὴ Ρουμανία καὶ μιά μου ἰδέα... ἦταν νὰ μείνω θέλοντας-μη-θέλοντας στὴν Πόλη. Δὲν μποροῦσα νὰ ἡσυχάσω ὅμως ὅταν σκεφτόμουνα ὅτι μένοντας στὴν Πόλη θὰ στενοχωρηθῶ πολὺ ἀπὸ τις δυνατὲς ζέστες· ἂν καὶ πολλὰ ἀκόμα λογάριαζα μ' ὅλα ταῦτα εἰς τίποτα δὲν μπόρεσα νὰ καταλήξω.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὅμως ἓνα γράμμα ποῦ ἔλαβα ἀπὸ τὴν πατρίδα μ' ἀπάλλαξε ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς συλλογισμοὺς καὶ μοῦδωκε ἓνα πρόγραμμα ὠραῖο γιὰ νὰ περάσω τοὺς καλοκαιρινούς μου μῆνες.

Διέστε ὁ γεροπατέρας μου, μὲ τὸ γεροκάλαμό του, τὶ μοῦγραφε:

Προκόπι 22 Ἰουλίου 1910

Ἄγαπητό μου παιδί,

Τις ἐφημερίδες ποῦ μοῦ στέλνεις μισοδιαβάζοντάς τες τις δίδω στὸ δάσκαλο τὸν Πασχάλη. Διαβάζοντάς τες κι' αὐτὸς ἔρχεται τις Κυριακὲς στὸ σπίτι καὶ κουβεντιάζουμε γιὰ τὴν πολιτικὴ. Ξέρεις βέβαια ὅτι αὐτὸν τὸν νέο τὸν ἀγαπῶ πολὺ. Καὶ ἔξυπνος εἶναι, καὶ τίμιος εἶναι, καὶ στὸ σχολεῖο εἶναι ὁ ποῖο δουλευτῆς ἀπὸ ὅλους τοὺς δασκάλους.

Κάτι ἄλλο ὅμως ἐγὼ θέλω νὰ σοῦ πῶ.

Προχτὲς ἦταν ἡ γιορτὴ τοῦ Προφήτη Ἡλία, ὁ δάσκαλος ἦλθε στὸ σπίτι καὶ κουβεντιάζοντας δῶθε-κεῖθε, τὸ διάβασες, εἶπε, ὅτι οἱ δικοί σας μετὰ τις ἐξετάσεις θὰ πᾶνε ἐκδρομὴ στὴ Ρουμανία;

— Ποιοὶ νᾶναι τάχα οἱ δικοί μας;

— Οἱ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πόλης.

— Έγώ στην εφημερίδα τέτοιο ένα πράμμα δεν είδα.

— Πώς, δζάνημ, δέν τὸ διάβασες; οἱ δικηγόροι φοιτητὲς θὰ πᾶνε στὴ Ρουμανία. Βέβαια μαζὺ μ' αὐτοὺς θὰ πάγη καὶ ὁ ἐγγονός Σου.

Παίδι μου! Δὲν ξέρω ἂν μ' αὐτοὺς ποὺ θὰ πᾶνε στὴ Ρουμανία θάσαι καὶ Σὺ. Δὲν ξέρω ἂν ἡ ἀπόφασή σας εἶναι σοβαρὴ (ἢ μοιάζει σὰν τὶς διαταγὲς τοῦ νεαροῦ Καϊμακάμη καὶ ποὺ σήμερα δίδονται καὶ αὔριο ἀποσύρονται). Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ ζήτημα ὁ Θεὸς ἄς μακροημερεύη κ' ἐκείνον ποὺ μοῦ ἔγραψε τὴν πληροφορία στὴν εφημερίδα, κ' ἐκείνον ποὺ ἂπ' ἐκεῖ μοῦ τὴν στέλνει. Γιατί, ἂν αὐτοὶ δὲν ἦσαν, ἐγὼ δὲν θὰ εἶχα γνώση τῆς πληροφορίας αὐτῆς κ' ὕστερα θάχα τὴν ὄμορφη αὐτὴ εὐκαιρία γιὰ νὰ Σοῦ γράψω αὐτό μου τὸ γράμμα.

Παίδι μου, εἶσαι νέος καὶ φοβοῦμαι μήπως εἶσαι καὶ Σὺ ἀπὸ κείνους τοὺς νέους ποὺ νομίζουν ὅτι ἐμᾶς τοὺς γέρους δὲ μᾶς ἀρέσει ὁ συγχρονισμὸς καὶ ἡ πρόοδος, καὶ ὅτι δὲν καταλαβαίνουμε τίποτα ἀπὸ τὰ τῆς Εὐρώπης καὶ σ' ἄλλες πολιτισμένες χώρες ταξείδια. Ἴσως εὐχαριστήστε νὰ μᾶς ἀποκαλῆτε παλιὰ κεφάλια σὰ νὰ εἶμαστε τῶν νέων ἰδεῶν ἐχθροί. Δὲν πειράζει ὁμως. Ἄκόμα εἶστε νέοι καὶ ἄπειροι. Αὔριο καὶ Σὺ μεγαλώνοντας, καταλαβαίνεις τὸν κόσμον καὶ ἀντιλαμβάνεσαι, μετανοεῖς γιὰ τὴν ἀδικὴ ἰδέα ποὺ κουβαλεῖς γιὰ τὸν Παποῦ σου. Νὰ γιὰτι ἐμεῖς οἱ γέροι ποὺ ξέρουμε τὰ ἐλαττώματά Σας δὲν σκεφτόμαστε παρὰ νὰ Σᾶς τὰ συγχωρῶμε.

Αὐτὰ Σοῦ τὰ λέγω γιὰ νὰ σοῦ φανερώσω ὅτι κι' ἐγὼ ἐπιθυμῶ νὰ πᾶς στὴ Ρουμανία. Καὶ μάλιστα ὄχι μόνο στὴ Ρουμανία νὰ πᾶς, ἀλλὰ πρὸ παντὸς στὴν Ἑλλάδα, καὶ κατόπιν ἂν μπορῆς στὰ βαλκανικὰ Κράτη, κι' ἀργότερα στὴν Εὐρώπη, αὐτὸ γιὰ σένα εἶναι καθήκον ἀλλὰ, παίδι μου, κάθε πρᾶμμα ἔχει τὴ σειρά του. Τὸ νὰ προσπαθῆ κανεὶς χωρὶς τάξη, καὶ θὰ σοῦ φέρω ἓνα παράδειγμα, μοιάζει σὰν τὸ νὰ διδάσκη ὁ δάσκαλος στὰ παιδιὰ μας ποὺ δὲν ξέρουν τὴν Ἑλληνικὴ τὸν Ὅμηρον. Ἐσὺ βέβαια ξέρεις καλλίτερα ἀπὸ ἐμένα τὴ εἶδους πόθους εἶχαν οἱ πρόγονοί μας λέγοντας «καιρὸς παντὶ πράγματι». Πηγαίνοντας στὴ Ρουμανία βέβαια θὰ διῆς καὶ θὰ μάθης πολλὰ πράγματα. Θὰ αἰσθανθῆς πόσον οἱ Ρουμᾶνοι ἐργάστηκαν καὶ προώδευσαν καὶ γένηκαν μεγάλη δύναμις σὲ λίγο διάστημα ἀφοῦ χωρίστηκαν ἀπὸ τοὺς Ὀσμανλήδες καὶ βέβαια θὰ σκεφθῆς βαθειά...

Τώρα γιὰ νὰ μπορέσης ἂπ' αὐτὲς τὶς σκέψεις νὰ βγάλῃς ὠφέλιμα συμπεράσματα καὶ γιὰ σένα καὶ γιὰ τὸ Ἔθνος σου σοῦ χρειάζεται καὶ κάτι τι ἄλλο ποὺ ἀκριβῶς ἐγὼ αὐτὸ θέλω νὰ Σοῦ συστήσω.

Παιδάκι μου. Ἐσένα σοῦ πέφτει νὰ γνωρίζῃς ἀπὸ ὅλα πρῶτα-πρῶτα τὴ δικὴ Σου τὴν πατρίδα καὶ μάλιστα καὶ γιὰ τὴν γνωρίζῃς καλά.

Ἐὰν ἐγὼ ἂπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου ἐξέταξα τοὺς συμμαθητάς Σου, ποὺ θὰ πᾶνε στὴ Ρουμανία, εἶμαι βέβαιος ὅτι ἑκατὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸ θὰ μοῦ ἐξομολογοῦνταν ὅτι δὲν γνωρίζουν καλὰ-καλὰ τὶς πατρίδες των. Νᾶσαι καὶ Σὺ βέβαιος ὅτι οἱ μέχρι σήμερα γνώσες γιὰ τὴν πατρίδα σου εἶναι πολὺ λίγες, ἀραιές καὶ ἐλαττωματικές.

Ἄλλ' αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα, ἡ ἀσθένεια, νὰ μὴ γνωρίζης, νὰ μὴ θέλῃς νὰ γνωρίζῃς τὴν πατρίδα σου, δὲν παρατηρεῖται μόνο μεταξὺ τῶν σὰν ἐσᾶς νεαρῶν μαθητῶν τοῦ Σχολείου, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ πατριωτῶν μας πολὺ περισσότερον ἡλικιωμένων.

Ἐγὼ πόσους ἔτσι δικούς μας, ἀπὸ τὰ μέρη μας, γιατροὺς, δικηγόρους καὶ καθηγητὰς ποὺ σπούδασαν στὴν Πόλη, στὴν Ἀθήνα, στὸ Παρίσι καὶ στὸ Βερολίνο, γνωρίζω — ὄχι βέβαια ὅλοι — πού, ἐνῶ κάθονταν σὰν στὴν Πόλη, στὴ Σμύρνη, πλησιόχωρες πολιτείες, δὲν πατοῦν ποδάρι στὶς Πατρίδες τους... Πόσο κακὴ ἀσθένεια! ἠθικὴ ἀσθένεια.

Ἐάν, μὰ τὸ Θεοῦ, ὁ Μέγας Σωκράτης, πὺ ἀγαποῦσε τὴν Πατρίδα του περισσότερον ἂν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα του, σηκώνονταν ἀπὸ τὸ μνήμα κ' ἔρχονταν μαζί μας, θὰ προτιμοῦσε χίλιες φορὲς τὸν Γιάννη, τὸν δεξαχτάρη τοῦ Πακάλικου, τὸν σερβιτόρο τοῦ Καφενείου Κωστῆ, καὶ τὸν τυρομάστορη Νικολῆ, πὺ τοῦλάχιστο κάθε πέντε χρόνια ἔρχονταν στὸ χωριὸ τους παρὰ τοὺς διαβασμένους γιατροὺς καὶ δικηγόρους.

Σ' αὐτὰ πὺ γράφω, παιδί μου, παρακαλῶ, ὁ Θεὸς ἅς μὲ συγχωρῇ, μὴ θυμῶνῃς. Ἔτσι εἶναι.

Πόσον ὠραῖο θὰ ἦταν ἔαν αὐτοὶ οἱ γιατροὶ, οἱ δικηγόροι κ' οἱ καθηγητὲς ποὺ κάθονται στὶς πόλεις, τὸ χρόνο μιὰ φορὰ ἔρχονταν στὶς πατρίδες τους, καὶ σὲ μιὰ συνέλευση σκέφτονταν τρεῖς-τέσσαρες ὧρες τὸ πῶς νὰ καλλιτερέψουν τὴν κατάστασι τῶν πατρίδων τους. Τότε βέβαια αὐτὰ ἐδῶ τὰ μέρη μας δὲν θὰ ἔμνησκαν καθυστερημένα 50 καὶ 60 χρόνια. Πόσο ὠραῖα θὰ ἦταν! Δὲν θὰ ἔπρεπε τάχα αὐτοὶ οἱ διαβασμένοι μπέδες καὶ μουσιούδες μας νὰ θεωρήσουν καθῆκον των, ὡς προσκύνημα, τὸ χρόνο μιὰ φορὰ, ὅλοι μαζί, τὴν ἐπίσκεψή των στὴν Πατρίδα τους; Σὲ εἴκοσι βέβαια χρόνια μέσα στὰ μέρη μας ἐδῶ θὰ παρατηροῦνταν ἄλλη μιὰ ζωὴ, ἄλλη μιὰ ζωηρότης.

Παιδί μου, προσέξτε ἐσεῖς οἱ νεοδιαβασμένοι νὰ μὴ τοὺς μοιάξετε αὐτούς. Πρέπει νὰ ξέρετε ὅτι γιὰ νὰ προοδέσῃ ἓνα ἔθνος δὲν ἀρκεῖ νὰ μαζεύονται οἱ διανοούμενοι τοῦ στίς πόλεις καὶ ν' ἀσχολοῦνται μὲ τίς δικῆς τους τίς δουλειές. Ἔτσι ὅπως ἡ ἐπαρχία μας δὲν ἔχει κανένα ὠφελος ἀπὸ τὸ Δεσπότη μας, πὺ τραβήχτηκε στὴ Μητρόπολη καὶ δὲ βγαίνει ἔξω, ἔτσι καὶ τὸ ἔθνος νὰ μὴν περιμένῃ πολλὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς διανοούμενους πὺ ἀποσύρονται στὶς πόλεις καὶ δὲ βγαίνουν στὶς ἐπαρχίες.

Ἐάν ἐσεῖς οἱ διανοούμενοι θέλετε νὰ ἐξυψώσετε εἰς τὸ ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ πὺ βρίσκεστε ἐσεῖς τὴν πλειονότητα τοῦ ἔθνους πὺ τὴν σχηματίζει ἢ ὑπαιθρος χώρα ὀφείλετε πρῶτα νὰ κατεβῆτε ἐσεῖς στὸ ἐπίπεδο πὺ βρίσκειται αὐτὴ. Καὶ ἔαν δὲν φερθῆτε ἔτσι ὅπως λέγω δὲν θὰ κατορθώσετε τίποτα τὸ σοβαρὸ.

Νομίζω ὅτι ἂν αὐτὰ τὰ γραφόμενά μου θὰ κατάλαβες καλὰ τὸ σκοπὸ μου.

Ἀγαπητὸ μου παιδί! Τὸ ταξεῖδι πὺ θὰ ἔκαμες στὴ Ρουμανία ἀνάβαλέ το γιὰ δύο-τρία χρόνια καὶ ἀποφάσισε νὰ περάσῃς φέτο τὸ καλοκαίρι στὴν Πατρίδα σου. Θὰ διῆς κατόπι πῶς θὰ ἐπωφεληθῆς περισσότερο ἀπὸ τὰ ταξεῖδι Σου στὴν Ρουμανία.

Ἄκριβῶς τὸ τραῖνο θὰ σὲ περάσῃ ἀπὸ τὸ μέσο τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκείνη ἡ πλούσια χλωρίδα ποὺ θὰ διῆς στις δυὸ πλευρὲς τῆς σιδηρογραμμῆς ἀπὸ τὴν Σμίτι στὸ Ἐσκι Σεχῆρ θὰ σοῦ δώσῃ ἀπάνω-κάτω μιὰ σοβαρὴ ἰδέα περὶ τοῦ τι παράδεισος εἶναι ἡ Ἐπαρχία Προύσσης. Πιο κάτω, ὅταν θὰ πλησιάζῃς στὸν κάμπο τοῦ Ἰκονίου θὰ ἐκτιμήσῃς πόσον μεγάλος θησαυρὸς εἶναι ἐκεῖνα τὰ ἀτελείωτα χώματα. Κ' ὕστερα θὰ πονέσῃς ὅταν θὰ θυμηθῆς ὅτι στὴν Πόλη καὶ στὴ Σμύρνη ξεοδεύονται σιτάρια καὶ ἀλεύρια τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ρουμανίας.

Θ' ἀπορήσῃς γιατί οἱ ἄτυχοι πατριῶται σου ἐνῶ κάθονται σὲ τέτοια πλούσια χώματα εἶναι πάντοτε φτωχοὶ καὶ ἄθλιοι. Θὰ λυπηθῆς, θὰ σκεφθῆς. Καὶ θὰ διῆς ἀκόμα τέτοια πράγματα ποὺ δὲν θὰ τὰ συναντήσῃς στὰ βιβλία ποὺ διαβάζεις καὶ ποὺ ἔτσι δὲν θὰ τὰ λησμονήσῃς ποτέ. Φυσικὰ αὐτὸ ἐπιθυμῶ κι' ἐγώ.

Ἐλα, παιδάκι μου, ἔλα. Ἐλα νὰ διῆς τὴν πατρίδα ποὺ σοῦ χάρισε τὴν πρώτη ἀχτίδα τοῦ ἡλίου, νὰ διῆς τὴν κατάστασή της κι' ἂν μπορέσῃς βάστα τὰ δάκρυά Σου. Διὲς τὸ σπίτι μας ποὺ πέρασες τὰ ποῖο ὄμορφα καὶ τὰ πιὸ γλυκὰ χρόνια τῆς ζωῆς σου. Ἐπισκέψου τὸ σχολεῖο ποὺ σοῦ δίδαξε πρῶτο τὸ ἄλφα-βῆτα. Διὲς σὲ τι κατάστασι βρίσκεται. Τὰ παιδιά μποροῦν νὰ μάθουν τίποτα; Μυλλογήσου γιατί αὐτὰ τὰ καυμένα δὲν μποροῦν σὲ πέντε ἔξη χρόνια νὰ μάθουν τὴ γλώσσα τους τὰ ρωμῆϊκα καὶ γιατί μιλοῦν τούρκικα. Γιατί ἐνῶ στὴν πρώτη τάξη βλέπομε 100-200 παιδιά στὴν ἕκτη τάξη δὲ μνησκουν παρὰ 10-15. Ἐρεῦνα αὐτοῦ τοῦ ζητήματος τίς πηγὲς καί, εἶναι καθῆκον Σας, κάμε ὅ,τι μπορεῖς. Διὲς τὴν κατάστασι τῶν δασκάλων μας ποὺ δὲν μποροῦν νὰ θρέψουν τὴν οἰκογένειά τους καὶ ποὺ εἶναι παιχνίδια στῶν Δεσποτάδων καὶ τῶν τσορμαδζήδων μας τὰ χέρια, καὶ συλλογήσου.

Ἐλα! νὰ σὲ πάγῳ στὴν Ἐκκλησία. Θυμᾶσαι; ἦσουν μικρός, δὲν ἦσουν ἀκόμα πέντε χρονῶ. Τὶς Κυριακὲς φοροῦσες τὰ γιορτερά Σου, ἔπιανεσ τὸ χέρι μου καὶ πηγαίναμε στὴν Ἐκκλησία. Φρόντιζες νὰ πάρῃς δυὸ ἀντίδωρα καὶ τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὸ πῆγαινες στὸ σπίτι, στὴ Γιαγιά σου, ποὺ μαγεῖρενε τὸ φαγὴ μας. Ἀργότερα, θυμᾶσαι, εἶχες μεγαλώσει πιά, ἐκεῖνα ποὺ διάβαζαν στὴν ἐκκλησία τὰ βράδου, γύρω στὴ σκάμνε, τὰ μετάφραζες καὶ τὰ ἐξηγοῦσες στὸ σπιτικό καὶ στοὺς γειτόνους. Θυμᾶσαι πόσο λυπούσουν γιατί δὲν ἤξεραν ἑλληνικά; Παιδί μου, κάμε δίχως ἄλλο ὅπως σοῦ λέγω. Μάζεψε τὸν κόσμο γύρω σου καὶ δῶσε μαθήματα μετὰ σχετικὰ πρὸς τὴ θρησκεία καὶ τὸ ἔθνος μας. Πῆγαινε πάλε στὴν Ἐκκλησία καὶ κλᾶψε γιὰ τοὺς ἄτυχους Χριστιανούς, ποὺ εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ διαβάζουν τὸ Εὐαγγέλιο τουρκικά. Παρηγόρησε τὸ πνεῦμα τῶν ρωμῶν ἐκεινῶν ποὺ χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν τίποτα, μετὰ φόβου Θεοῦ προσεύχονται ἀπάνω στὸ πόδι ὀλόκληρες ὥρες. Διὲς καὶ τοὺς παπάδες μας. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ καυμένοι εἶναι ἀγράμματοι. Διὲς, πῶς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὸ καθῆκον τους εἶναι νὰ εἶναι φύλακες τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ρωμοσύνης, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἔθνους, εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ζητιανεύουν.

Ἔλα! καὶ διές, πῶς ἐνῶ ὁ Κύριος ἔστειλε τοὺς Δεσποτάδες μας ὡς ἀρνιὰ μέσα σὲ λύκους, αὐτοὶ γίνονται λύκοι ἐν μέσῳ προβάτων. Νὰ βεβαιωθῆς ὅτι ὄχι μόνο, τραβηγμένοι στὴ Μητρόπολη, δὲν ἐργάζονται ἀλλ' οὔτε καὶ θέλουν νὰ ἐργασθοῦν.

Βλέπεις λοιπόν, παιδί μου, ἔρχοντας στὴν Πατρίδα σου πόσο σοβαρὰ καὶ ὠφέλημα πράγματα θὰ μάθης.

Ἔλα παιδάκι μου, δίχως ἄλλο ἔλα. Θὰ σὲ πάγω στ' ἀμπέλια, ἐκεῖ θὰ φᾶς μπόλικα σταφύλια καὶ φρούτα. Στὴν Πόλη αὐτὰ ἔτσι εὐκόλα δὲν τὰ βρίσκεις. Θὰ στρώσω γιὰ σένα τραπέζια. Θὰ σὲ πάγω στὰ πανηγύρια καὶ στὰ γῦρο μας χωριά. Ἐκεῖ θὰ μπορέσης νὰ γνωρίσης ἀπὸ κοντὰ τὸν κόσμον ποὺ εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ σκέπτεσαι τὴν πρόδοτόν του.

Τέλος, παιδάκι μου, ἐὰν ἔλθης θὰ μάθης ἕνα σωρὸ πράγματα.

Θὰ γυρίσης, θὰ σεργιανίσης, θὰ διασκεδάσης, θὰ φᾶς, θὰ πιῆς καὶ μένα τὸν γεροπαποῦ Σου θὰ μὲ κάμης εὐτυχῆ. Μὴν τύχη καὶ Σὺ σὰν τοὺς μεγαλειτέρους Σου ἀδελφοὺς καὶ τοὺς ξαδέλφους Σου μ' ἀπαντήσης: «ἐγὼ πιά δὲν ἔχω καιρὸ γιὰ τέτοια πράγματα, δὲν εἶμαι τόσο τρελλὸς νὰ περάσω τὸ καλοκαίρι μου ἐκεῖ μέσα στὴ φυλακὴ, στὸ καφάσι» καὶ δείξης στενοκεφαλιά. Ὅχι, παιδί μου, ὄχι. Δὲν εἶναι καφάσι ἢ μὲ τὸ ὠραῖο τῆς κλίμα, μὲ τὸν λαμπερὸ τῆς ἡλιο, μὲ τὰ γλυκὰ τῆς νερά, μὲ τὸ γλυκὸ τῆς ψωμί, Πατρίδα σου.